

Izvorni znanstveni članak
UDK 336.71 (091) (497.13 DUB) »19«
Članak je primljen 16. XI. 1989.

Ivo Perić

Zavod za povijesne znanosti JAZU,
Dubrovnik

POMORSKA BANKA U DUBROVNIKU

(Razlozi osnutka, tokovi poslovanja i uzroci likvidacije)

Nakon dugih privrednih kriza i kratkotrajnih privrednih uspona, koje je doživljavao u 19. stoljeću, Dubrovnik je ušao u 20. stoljeće sa veoma zapaženim razvojnim uspjesima na području pomorstva, trgovine i turizma, a uporedo s tim i na području novčarskog poslovanja.¹ Te razvojne uspjehe, postignute do 1914, omeo je prvi svjetski rat (1914—1918). Dubrovački privrednici i bankari, trpeći sve nedaće rata, nisu ostajali bez nade. Očekujući svršetak rata, oni su čvrsto vjerovali da će poslije rata doći do novog poleta u njihovu poslovanju. Isticali su kako trebaju spremno dočekati te poratne prilike.

Tu nužnost pripremljenosti za nove poslovne tokove naročito su zagovarali dubrovački brodovlasnici, koji su u zadnjoj ratnoj godini (1918) donijeli odluku da se fuzioniraju njihova tri najjača parobrodarska društva: dva (»Unione« i »Naprijed«) s parobrodima duge, slobodne plovidbe, i jedno (»Dubrovačka parobrodarska plovidba«) s parobrodima obalne, putničko-teretne plovidbe. Pri završetku rata, u procesu raspadanja Austro-Ugarske monarhije, formirana je samostalna Država Slovenaca, Hrvata i Srba, a nedugo potom došlo je i do šireg ujedinjavanja na južnoslavenskom prostoru stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Sve je to i u Dubrovniku, koji je dugo, ranije, priželjkivao oslobođenje od tuđinske, austrijske vlasti, i sudjelovao u težnjama da se ustroji nezavisna jugoslavenska država, izazivalo oduševljenje i vjeru u bolje dane. Pojedina razočaranja, koja su nadolazila, smatrana su, ispočetka, kao nešto što je neizbježno na putu izgradnje i stabiliziranja mlade države.

Uz veliko fuzijom stvoreno parobrodarsko akcionarsko društvo u Dubrovniku pod nazivom »Dubrovačka parobrodarska plovidba«, koje je nastavilo rad poslije prvoga svjetskoga rata, i na čiji se razvoj s pouzdanjem gledalo, bilo je, među Dubrovčanima, interesa i za kupnju parobrodâ koji bi djelovali samostalno, pa i za ustanovljenje novih parobrodarskih društava. Očekivao

¹ Više o tome u radovima autora ovog članka: »Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici od pojave parobrodarstva do 1941. godine«, Dubrovnik 1983; »Dubrovačko pomorstvo u 19. i 20. stoljeću« (u seriji: Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 20), Zagreb 1984; »O nastanku, ustrojstvu i djelovanju novčarskih zavoda u Dubrovniku u zadnjim decenijama pod austrijskom vlašću«, Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku br. 21/1983; »Dva priloga novijoj gospodarskoj povijesti Dubrovnika i dubrovačkog kraja«, č. »Dubrovnik« br. 5—6/1984.

se i rast lučkog prometa u Gružu. Predviđano je i unapređivanje ulova ribe, kao i moderniziranje prerade ribe na dubrovačkom području. Postojala je i potreba u nizu otočkih i primorskih mjesta dubrovačkog kotara da se izgrade odgovarajući lukobrani, lučka pristaništa i plaže. Za sve to trebalo je podosta investicijskih sredstava, koja bi se, prema mišljenju pojedinih imalaca novčanog kapitala, mogla uspješno plasirati naročito preko za to specijalizirane banke. Tako je u Dubrovniku već početkom 1919. nastala zamisao o osnivanju takve banke, koja bi se zvala: Pomorska banka.

Budući da se broj podržavatelja te zamisli povećavao, nastali su i dogovori o tome kako bi Pomorska banka trebala biti ustrojena. Najprije je utvrđeno da joj sjedište bude u Gružu.² Potom je dogovoreno da se ona utemelji kao društvo s ograničenim jamstvom i na neodređeno vrijeme, da joj glavnica sastavljena od 1.000 dijelova iznosi 500.000 kruna (svaki dio po 500 kruna), te da se za troškove njena osnutka ne smije potrošiti više od 5.000 kruna, s tim da ovi troškovi budu podmireni tako što će svaki družinar uplatiti 1% od svog uloga.³

Prvi sastanak udioničara-osnivača Pomorske banke u Gružu održan je 6. svibnja 1919. Zapisnik o toku i zaključcima tog sastanka vodio je notar Melko Stanković.⁴ Udioničari-osnivači utvrdili su tada načela na kojima se trebaju temeljiti pravila banke. Izabrali su i upravno vijeće od sedam članova,⁵ kao i nadzorni odbor od tri člana.⁶ U tom zapisniku navedni su poime nično svi udioničari-osnivači. Naveden je, također pojedinačno, i broj njihovih udjela. Važnost tih podataka obavezuje nas da ih ovdje i predočimo:

Ime i prezime, zvanje ili imovni status, te mjesto boravka	Broj udjela	Ukupno kruna
Niko Bjelovučić, (pok. Stijepa), posjednik, Dubrovnik	336	168.000
Mihailo Popara, trgovac, Dubrovnik	224	112.000
Mihovil Duvnjak, trgovac, Bileća (zastupa ga M. Popara)	113	56.500
Petar Berdović, trgovac, Dubrovnik	30	15.000
Vicko Miloš, pomor. kapetan, Zaton	30	15.000
Niko Moretti, pomor. kapetan, Gruž	20	10.000
Niko don Zlovečera, kanonik, Gruž	20	10.000
Lujo Šoletić, trgovac, Gruž	20	10.000

² Pomorski putnički i teretni promet Dubrovnika odvijao se i do prvoga svjetskoga rata pretežno preko luke u Gružu. Taj je promet — nakon prvoga svjetskoga rata — još više bio usmjeren preko gruške luke. Otada je Gruž, kao pristanišno mjesto Dubrovnika i pripadnik gradskog područja, obilježavan i imenom: Dubrovnik II.

³ Historijski arhiv Dubrovnik (dalje: HAD), Registri dubrovačkog Okružnog suda. Zadrudni registar IV — zapisnik br. 5.206.

⁴ Zapisnike sa takvih sastanaka, na kojima su utvrđivani poslovni dogovori ili poslovne pogodbe, obavezno je vodio notar (javni bilježnik). Notar je, kao pravnik, sa ispitom osposobljen za javnog bilježnika, imao ovlaštenje da sastavlja javnopravne dokumente, te da ovjerava prijevode, prijepise i potpise.

⁵ Bili su to: N. Bjelovučić pok. Stijepa, M. Popara, P. Matijević, V. Miloš, P. Berdović, A. Pitarević i N. Zlovečera. S obzirom na to da je Upravno vijeće bilo poslovodni organ, njegovi su članovi nazivani i: poslovođa.

⁶ V. Birimiša, B. Bibica i N. Muratti.

Ime i prezime, zvanje ili imovni status, te mjesto boravka	Broj udjela	Ukupno kruna
Pasko Pehovac, posjednik, Mokošica	16	8.000
Tereza ud. Bjelovučić, posjednica, Dubrovnik	20	10.000
Ivo Njirić Gogica, posjednik, Zaton	20	10.000
Lukša grof Gozze, posjednik, Zaton	20	10.000
Đivo Njirić Gogica Stijepov, posjednik, Zaton	10	5.000
Đivo Majstorović, trgovac, Gruž	10	5.000
Stevo Ljubibratić, posjednik, Dubrovnik	10	5.000
Teresa Obermüller, posjednica, Dubrovnik	10	5.000
Antun Pitarević, posjednik, Gruž	8	4.000
Inje Pitarević, posjednik, Gruž	8	4.000
Frano Pitarević, posjednik, Gruž	8	4.000
Jovo dr Milić, liječnik, Dubrovnik	6	3.000
Rajmund Negrini, posjednik, Dubrovnik	4	2.000
Stijepo dr Knežević, advokat, Dubrovnik	4	2.000
Ivo Kisić, posjednik, Komolac	4	2.000
Marijana ud. Matijević, posjednica, Dubrovnik	2	1.000
Ljubica Učović, posjednica, Gruž	2	1.000
Antun Vujnović, trgovac, Dubrovnik	2	1.000
Rajmund dr De Giulli, posjednik, Dubrovnik	2	1.000
Baldo dr Bibica, liječnik, Gruž	2	1.000
Jero don Gjik, svećenik, Gruž	2	1.000
Pavo dr Matijević, adv. pripravnik, Dubrovnik	1	500
Vaso dr Birimiša, advokat, Dubrovnik	1	500
Andro Ćurlin, činovnik, Dubrovnik	1	500
Pero Vukić, pomor. kapetan, Lapad	20	10.000
Ljudmila Baljić-Vodnica, posjednica, Lapad	10	5.000
Marcel Gjik Matov, trgovac, Gruž	2	1.000

Iz tog iskaza udioničara-osnivača Pomorske banke u Gružu vidljivo je da je po zanimanju ili pak po imovnom statusu među njima bilo najviše posjednika (16), zatim trgovaca (8), pa odvjetnika i pomorskih kapetana (po 3), potom svećenika i liječnika (po 2), te 1 činovnik.

Na drugom sastanku udioničara-osnivača te banke, održanom 5. kolovoza 1919, donesena su tri zaključka: 1. da se ta banka od društva s o.j. pretvori u dioničko društvo, 2. da se dionička glavica od 500.000 povisi na 2.500.000 kruna i 3. pošto su razmotrena pravila banke, da se ovlašćuju upravno vijeće i nadzorni odbor da sve predložene i potrebne promjene samostalno i konačno formuliraju, bez obaveze da sazivaju skupštinu radi odobrenja tih promjena. Zapisnik s ovog sastanka, pored notara Melka Stankovića, potpisali su još voditelj sastanka — V. Birimiša i dva ovjerovitelja: A. Ćurlin i N. Muratti.⁷

Pravila Pomorske banke d.d. u Gružu bila su odobrena 18. listopada 1919. od Ministarstva trgovine i industrije Kraljevstva SHS. U tim pravilima se odmah na početku ističe da će Pomorska banka d.d. u Gružu biti registrirana u

⁷ HAD, Zadržni registar ... (3), br. 5.297.

dubrovačkom Okružnom sudu koji vrši i ulogu Trgovačkog suda.⁸ O poslovima, koje će banka obavljati, navedeno je slijedeće: »U djelokrug društva spada da trguje novcem i papirima od vrijednosti, da priplođuje kapitale, da unapređuje i kreditom potpomaže brodarstvo, ribarstvo i uopće pomorstvo, uveznu i izveznu trgovinu, obrt i industriju, a po mogućstvu i zemljoradnju, da podiže i vrši promet sa nekretninama, te da se bavi svim trgovačkim poslovima. Obzirom na to društvo: 1. prima novac na priplod i štednju, 2. vrši svakovrsne isplate i naplate za tuđi račun, 3. prima na čuvanje razne ostave, 4. posređuje kod sklapanja trgovačkih poslova, te sklapa takve poslove i za svoj račun, 5. eskomptuje i reskomptuje mjenice i tražbine isto tako varante i izvučene obveznice, kupone itd., 6. daje zajmove po tekućem računu, 7. kupuje i prodaje svakovrsne papire od vrijednosti, devize, strani novac i valute, te vrši mjenjačke poslove, 8. daje zajmove na nepokretnosti uz hipotekarno osiguranje, 9. kupuje i prodaje nepokretnosti, zakupljuje ih, administrira i parcelira, 10. bavi se brodskim, vozarskim i otpremničkim poslovima, 11. konačno se društvo može baviti i drugim poslovima koji stoje u suglasju sa njegovim značajem«.⁹

Te poslove banka je obavljala »sa trgovcima, trgovačkim udruženjima, te raznim ustanovama, pa preko ovih a i neposredno sa pojedincima«. Izvan svog sjedišta (u Gružu) banka je mogla osnivati »filijale, ispostave i agenture«. Dionička glavica mogla se povećati do 5,000.000 kruna. Sve su dionice glasile »na donosioca«. Glavna skupština je odlučivala »o načinu nove emisije dionica«. Nove dionice nikako nisu smjele »biti izdate ispod nominalne vrijednosti«. Dobitak koji se ostvarivao »razlikom između nominalne vrijednosti i emisionog tečaja dionica«, a »po odbitku troškova emisije«, pridodavao se rezervnom fondu. Dionice nisu bile djeljive. Dobit se dijelila srazmjerno broju dionica. Dioničari nisu imali pravo »da bilo s kojeg razloga zatraže povратаk uplaćenog iznosa za dionice«.¹⁰

Upravno vijeće birano od glavne skupštine na tri godine, sastojalo se od 9 do 11 članova, koji su nakon isteka izbornog roka, mogli biti ponovno birani. Na isti način i rok biran je i nadzorni odbor koji se sastojao od 5 lica. Ti su organi, iz svog sastava, birali svog predsjednika i podpredsjednika. Upravno vijeće moglo je iz svog sastava birati i »uži odbor« za pojedine poslove. Ono je usmjeravalo rad banke, sastavljalo polugodišnje i godišnje bilance, kao i izvještaj za glavnu ili izvanrednu skupštinu. Sazivalo je te skupštine, odlučivalo o osnivanju filijala, ispostava i agentura, ako i o njihovim organima. Postavljalo je i opozivalo prokuru, te zastupalo banku. Glavna skupština sazivala se u prvom polugodištu svake godine, i to pozivom, upućenim 15 dana prije održavanja. Mogla je biti redovna i izvanredna. Svaka dionica davala je pravo na 1 glas. Skupštinom je rukovodio predsjednik ili podpredsjednik Upravnog vijeća. Ona se mogla održati i pravovaljano odlučivati ako je na njoj bila zastupljena jedna desetina dionica. U slučaju da glavna ili izvanredna skupština ne bi bila održana zbog nedovoljnog odaziva, sazivala se nova glavna ili izvanredna skupština koja je mogla punovažno donositi odluke bez obzira na broj zastupljenih dionica.¹¹

⁸ Pravila Pomorske banke d.d. u Gružu, Dubrovnik 1919, čl. 1.

⁹ Isto, čl. 2.

¹⁰ Isto, čl. 3—4, 7—11.

¹¹ Isto, čl. 16—17, 22, 24—26, 30, 32—35.

Godišnja dobit, iskazana u bilanci, dijelila se na ovaj način: najprije se odvajalo 10% za rezervni fond (dok ovaj bude ispod visine dioničke glavnice, a kad postigne taj iznos otada bi se izdvajalo za njega samo 5%); potom se od ostatka dobiti izdvajalo za dividendu koliko odredi glavna skupština; zatim se dodjeljivala tantijema Upravnom vijeću u iznosu od 10% i najzad, od preostalog dijela dobiti, davane su nagrade Nadzornom odboru i činovnicima banke, te prilozi za razne korisne svrhe, kao i za prijenos na novi račun u narednoj godini.¹²

Poslije odobrenja Pravila Pomorske banke d.d. u Gružu, Upravno vijeće te banke obavijestilo je javnim oglasom zainteresirane imaoce novčanog kapitala o povišenju dioničke glavnice sa 500.000 na 2,500.000 kruna i o mogućnosti kupnje novih dionica. U toj obavijesti navedeno je da starim (dotađšnjim) dioničarima pripada pravo opcije na svakih 500 kruna po 2 nove dionice uz tečaj od 510 kruna po dionici, a da se dionice koje ne potpadaju pod pravo opcije, stavljaju na prodaju starim i novim dioničarima uz tečaj od 540 kruna. Upisane dionice plaćene su odjednom u cjelini. Upis je započinjao 10. studenog, a trajao je do 20. prosinca 1919. Za uplaćene sume dioničari su imali pravo na interkalarnu kamatu do 31. prosinca 1919. Nove su, jednako kao i stare dionice, učestvovala u dobiti od 1. siječnja 1920. Višak koji se dobio za nove dionice preko njihove nominalne vrijednosti (nominalna vrijednost iznosila je 500 kruna), bio je određen za rezervni fond nakon što se prethodno podmire svi troškovi i pristojbe za emisiju tih dionica. Upravno vijeće imalo je pravo razdiobe (reparticije) neoptiranih dionica, pri čemu je ponovno davalo prednost starim dioničarima. Upisno mjesto novih dionica Pomorske banke d.d. u Gružu nalazilo se u poslovnici te banke, zatim u poslovnicama Beogradske zadruge u Beogradu, Srpske kreditne zadruge u Budvi, Srpske centralne banke, Dubrovačke banke, Narodne banke i Jandranske banke u Dubrovniku, Srpske kreditne zadruge u Herceg Novom, Srpske bokeške štedionice u Kotoru, Srpske banke i Podružnice Hrvatske centralne banke u Mostaru, Bosanske industrijske i trgovačke banke, Bosanske banke, Srpske privredne banke i Podružnice Ljubljanske kreditne banke u Sarajevu, Zadrugnog saveza u Splitu, Srpske banke i štedionice u Trebinju, te Srpske banke i Banke za trgovinu, obrt i industriju u Zagrebu.¹³

Za upis dionica Pomorske banke d.d. u Gružu vladao je popriličan interes. Do 30. prosinca 1919, kako je konstatirano na glavnoj konstituirajućoj skupštini te banke 20. siječnja 1920, bila je uplaćena cijela dionička glavnica od 2,500.000 kruna. Na toj skupštini donesen je zaključak da se dionička glavnica povisi od 2,500.000 na 5,000.000 kruna (svaka nova dionica trebala je biti uplaćena u gotovu i u potpunoj nominalnoj vrijednosti od 500 kruna), a da se inače dionička glavnica može povećati do 50,000.000 kruna.¹⁴ Izabrano je novo Upravno vijeće u sastavu: dr Vaso Birimiša, advokat u Dubrovniku; dr Mehmed Spaho, narodni poslanik i tajnik Trgvačko-obrtničke komore u Sarajevu; Vicko Baburica, rentijer i posjednik iz Koločepa; Ivo Antičević, ravnatelj Zadrugnog saveza iz Splita; Antun Pitarević, trgovac i posjednik iz

¹² Isto, čl. 37.

¹³ Narod (Dubrovnik) br. 10/1919, 4.

¹⁴ U vezi s tim zaključkom bila su izmjenjena i pravila banke. Tu izmjenju Pravila Pomorske banke d.d. u Gružu potvrdila je Pokrajinska vlada za Dalmaciju 10. rujna 1920.

Dubrovnik; Vilim Drošner, posjednik i građevinski poduzetnik iz Dubrovnika; Vicko Miloš, pomorski kapetan i posjednik iz Zatona; Petar Berdović, trgovac i posjednik iz Dubrovnika; Mihailo Popara, trgovac i posjednik iz Gruža; don Niko Zlovečera, kanonik iz Lapada i Mato Karaman, pomorski kapetan iz Dubrovnika. Izabran je novi Nadzorni odbor u sastavu: Juraj Tomičić, ravnatelj Banke za obrt, trgovinu i industriju iz Zagreba; dr Baldo Bibica, liječnik iz Gruža; Ivo Higja, pomorski kapetan iz Gruža; Ivo Gattin, pomorski kapetan iz Splita, i dr Antun Cerineo, tajnik Financijskog odvjetništva u Dubrovniku.¹⁵

Iako je Pomorska banka u Gružu radila svojim dioničkim kapitalom i tokom druge polovice 1919, njena prva prava poslovna godina bila je 1920. U toj, 1920. godini, banka je ostvarila dobit od 580.424,25 kruna. Dionička glavnica banke na osnovi zaključka njene izvanredne skupštine, 26. siječnja 1921,¹⁶ povišena je od 5.000.000 na 6.000.000 kruna. U svom izvještaju za poslovnu 1921. godinu banka je isticala postojeće teškoće, koje su kočile njena poslovna nastojanja. Te su teškoće proizlazile iz poremećenih odnosa u međunarodnoj trgovini, koje su, uz ostalo, dovele i do velikih kursnih razlika. Posebno je teško pogađala kriza u pomorstvu: brodovi su bili nedovoljno uposleni a vozarine su naglo padale. Zbog te krize banka se nije upuštala u investiranje vlastitog kapitala, kao ni kapitala svojih poslovnih suradnika u kupnju parobrodâ, »čekajući na bolje zgone«. Banka je ipak i pored postojećih teškoća i uza sav svoj veliki oprez pred tim teškoćama, uspješno djelovala zahvaljujući — kako je isticala — »simpatiji i pouzdanju« kojima je njena klijentela podupirala njen rad. Njen račun razmjere za 1921. godine izgledao je ovako:¹⁷

<i>Aktiva</i>	<i>kruna</i>	<i>helera</i>
Gotovina, valute, devize	1,405.829	91
Vrijednosni papiri	1,044.400	—
Mjenice	52.500	—
Dužnici	14,972.980	60
Konzorcijalni poslovi	300.000	—
Nekretnine	500.000	—
Polozi	18,605.136	34
Inventar	88.743	44
	Ukupno:	29
<i>Pasiva</i>		
Dionička glavnica	6,000.000	—
Rezervni fond	157.717	22
Ulošci	5,238.761	12
Vjeronici	6,111.181	40
Tranzitne stavke	276.369	96
Polozi	18,605.136	34
Čisti dobitak	580.424	25
	Ukupno:	29

¹⁵ HAD, Zadružni registar ... (3), br. 5.573.

¹⁶ HAD, Isprave za trgovačke registre, svezak III, br. 6.440.

¹⁷ Pomorska banka, dioničko društvo u Gružu, 1921, Dubrovnik (1922), bez oznake stranice (dalje: b.o.s.).

Bolje prilike za uspješnije poslovanje, koje je Pomorska banka u Gružu očekivala, nisu dolazile. Privredna i politička situacija u Kraljevini SHS nije se odvijala povoljno i razočaranja su bivala sve veća. Ta razočaranja osjećala su se dakako, i u Dubrovniku. U ovom gradu velikih pomorskih tradicija smatralo se da on treba biti glavni pokretač pomorske misli u novoj državi. S tom svrhom bila je ovdje 1919. osnovana i Jugoslavenska pomorska matica, kao »društvo jugoslavenskih pomoraca i prijatelja mora«, koja je iste godine počela izdavati i svoj časopis »Naše more«.¹⁸ Ali, taj časopis nije bio dugog vijeka, prestao je izlaziti u 1920. godini.¹⁹ Iste godine bio je uveden i komesarijat u dubrovačkoj općini, koji će potrajati sve do 1926. godine.²⁰ Kad je 1922. provedena unifikacija novca u Kraljevini SHS, prestao je optičaj austrijskih kruna na južnoslavenskim područjima koja su do sloma Habsburške monarhije bila u sastavu te države. Pri zamjeni novca, za 4 austrijske krune dobivao se 1 dinar. Otada se i dionička glavnica Pomorske banke u Gružu iskazuje u dinarima i iznosi 1,500.000 dinara.

Teškoće u poslovanju, uslijed postojeće privredne i političke krize u zemlji, potresale su Pomorsku banku u Gružu naročito tokom 1923. godine. Kriza je, dakako, potresala i druge novčane zavode te su neki morali i bankrotirati. Tako npr. novine su potkraj 1923. obavještavale da su propale Balkanska banka u Zagrebu i Beogradska ujedinjena banka (koja je imala i svoju filijalu u Gružu).²¹ U Dubrovniku je inače u to vrijeme bilo nekoliko novčanih zavoda koji su se međusobno nalazili u poslovno-konkurentskim odnosima. Bili su to, pored Pomorske banke u Gružu, još i: Dubrovačka trgovačka banka, Hrvatska eskomptna banka, te podružnice Srpske banke, Slavonske banke, Jadranske banke i Prve hrvatske štedionice. Dubrovačko parobrodarstvo, skoncentrirano uglavnom u akcionarskom društvu »Dubrovačka parobrodarska plovidba«, više je poslovalo sa Dubrovačkom trgovačkom bankom nego sa Pomorskom bankom u Gružu. Nada da će se upravno sjedište parobrodarskog društva »Slobodna plovidba »Ivo Račić« i drugovi« prenijeti iz Trsta u Dubrovnik, nije se ostvarila. Upravno sjedište tog parobrodarskog društva od 1922. nalazilo se u Splitu i otada surađivalo s tamošnjim novčanim zavodima. I parobrodarsko društvo »Jugoslavensko-amerikanska plovidba«, osnovano 1924, u kojem su pretežno bili zastupljeni brodovlasnici s dubrovačkog područja, nije imalo sjedište u Dubrovniku već u Splitu.

Uz objektivne teškoće koje su onemogućavale efikasnije djelovanje Pomorske banke u Gružu, bilo je podosta i subjektivnih grešaka počinjenih u poslovnom rukovođenju tom bankom. Sve je to vodilo ovu banku u težak položaj. Tražeći izlaz iz tih teškoća da ne propadne ona se 1924. poslovno povezuje s talijanskom tvrtkom »Banca Dalmata di sconto« u Zadru, te preko nje uspjeva prodati znatan broj svojih dionica talijanskim državljanima iz Zadra, Trsta i Barija. Na glavnoj skupštini Pomorske banke u Gružu, 24.

¹⁸ Ivo Šišević, Prva naša pomorska revija, Naše more br. 1, Dubrovnik 1959, 26—27; Vjekoslav Maštrović, Prvi naš pomorski časopis poslije prvog svjetskog rata, Pomorski zbornik, I, Zadar 1963, 729—739; Ivo Perić, Prvi pomorski časopis u Dubrovniku (U povodu 60-godišnjice njegova izlaza), Naše more br. 1—2—3, Dubrovnik 1979, 47—49.

¹⁹ Ivo Perić, Pregled razvoja dubrovačke periodike između dva svjetska rata, Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku br. 19—20/1982, 320.

²⁰ Matija Vidoević, Dubrovačka općina: Sistemi uprave i komunalni razvoj — revija »Dubrovnik« br. 1/1929, 36.

²¹ Narodna svijest (Dubrovnik) br. 48/1923, 3.

lipnja 1924, zaključeno je da se dionička glavnica povisi od 1,500.000 na 2,000.000 dinara i da se sastoji od 16.000 dionica (svaka po 125 dinara).²²

Takvo spašavanje Pomorske banke u Gružu uvlačenjem ne samo stranog kapitala, koji je od 1924. činio pretežan dio njene dioničke glavnice, već uvlačenje i stranaca — ulagača tog stranog kapitala — u njene organe (Upravno vijeće i Nadzorni odbor), izazivalo je i negodovanja u pojedinim poslovnim krugovima na dubrovačkom području. Loše poslovanje te banke u 1922, 1923. i 1924. godini bilo je predmet i jednog novinskog komentara, objavljenog u siječnju 1925. Prenosimo ovdje najvažnije informacije i kritičke konstatacije iz tog komentara: »Pomorska banka u Gružu najavila je pred dva-tri mjeseca vanstečajnu nagodbu i ponudila vjerovnicima 40%, koje je malo zatim povisila na 100%. Na 21. o.m. se je imalo održati ročište vjerovnika, ali je bilo odgođeno za 2. marta jer se govori da se za taj falirani zavod zanima jedna talijanska grupa iz Trsta, koja bi ga eventualno preuzela i dalje vodila kao svoje poduzeće. Već pred dvije godine dana ova je banka bila na rubu propasti i morala bi već i tada da progłosi stečaj ili likvidira vanstečajnom nagodbom. Nesolidnim poslovanjem kreditirajući velike iznose bez pravoga pokrića, već je tada bila izgubljena cijela dionička glavnica, ali mjesto da se sazove glavna skupština, da u smislu zakona odluči što će činiti sa zavodom, predlaže se još i prihvaća razdioba čistoga dobitka za g. 1922. na temelju konstruirane bilance. Članovi uprave većinom nijesu bili podučeni u poslovanju banke jer je sve vodio sam upravitelj Popara. Zanimljivo je kako je bilo provedeno zadnje povišenje glavnice od milijun i po na dva milijuna. Tečaj je bio određen na 140 dinara, ali su potpisnici uplatili samo po 15 dinara na račun agia i troška i 10 dinara za račun dionice. Kako je malo ko potpisivao dionice, to ih je preuzeo bio većinom sam upravitelj, koji je sa malo novaca došao do predominantnog položaja u banci. Insolventnost banke je bila opće poznata već pred dvije godine, jer nije mogla isplaćivati razne obveznosti. Ipak se je naprijed «gospodarilo», vodilo pogađanja u raznim grupama dok nije septembra mjeseca prošle godine banka u pompoznim saopćenjima u lokalnim i gospodarskim listovima naglasila da joj se je, slijedeći primjer zagrebačkih velebanaka, posrećilo zainteresirati strani kapital, pa da se radi toga reorganizirala uprava itd. I zbilja jedna talijanska grupa iz Barija bila je unutra skočila, ali na prvi površni pregled, videći da je mnogo gnijloga, povukla se je, izgubivši pri tom poslu desetak hiljada lira. Malo dana kasnije banka prikazuje trgovačkome sudu molbu za vanstečajnu nagodbu i nudi vjerovnicima 40%. Na opću uzbudu vjerovnika, kad taj pokušaj oškodovanja nije upalio, povisuje kvotu na 100% uz stanovite uvjete. Sad će se o tome raspravljati na ročištu 2. marta. Među vjerovnicima, koji su većim dijelom bili visokim kamataama namamljeni, nalazi se i Narodna banka, Poštanska štedionica i Općina dubrovačka sa iznosom od blizu 200.000 dinara. Čuđimo se kako je općina mogla postaviti toliki iznos kod te banke, kad je bivši upravitelj dr Nonweiler²³ pred dvije godine naro-

²² HAD, Registri dubrovačkog Okružnog suda. Svezak pod oznakom: Rg. B-I, br. 9/11.

²³ Bio je to općinski komesar, jer dubrovačka općina nije tada imala svoje uredovne općinske uprave, koju bi biralo općinsko vijeće.

čito upozoren na pogibelj bio obećao pred velikim županom²⁴ da neće ništa dalje ulagati, nego povući malo po malo cijeli ulog. Hoće li sada nadoknaditi štetu? Dalje pitamo je li državno odvjetništvo učinilo izvide, a koliko je nesolidno poslovanje banke došlo u sukob sa kaznenim zakonom i je li mjesto prije stečaja nego li nagodbi te konačno kako se to meni ništa, tebi ništa, smije jedna talijanska grupa angažovati da preuzme zavod? Čekamo odgovor!²⁵

U Upravnom vijeću i u Nadzornom odboru, u kojima je — izmjenom Pravila Pomorske banke u Gružu²⁶ — smanjen broj članova, nalazili su se od druge polovice 1924. godine pretežno strani dioničari (talijanski državljani). Direktor banke u 1925. godini bio je dr Alessandro Bressan, članovi Upravnog vijeća: dr Ljubomiro Talpo (predsjednik), Vilim Drošner (podpredsjednik), Ernesto Alpron, dr Zvonimir Stojković i dr Antonio Tacconi, a članovi Nadzornog odbora: Mario Panozzo, Pavlo Cozzi i Milan Trojanović. Račun razmjere za tu, 1925. godinu sadržan je u ovom iskazu:²⁷

<i>Aktiva</i>	<i>dinara</i>	<i>para</i>
Gotovina u blagajni	20.367	3
Mjениčna lista	363.276	85
Državni papiri	153.060	—
Dopisnici — Dužnici	3,467.680	36
Privremeni računi — Dužnici	108.549	—
Vlastite nekretnine	710.000	—
Namještaj	43.000	—
Polози	1,762.237	—
Ukupno:	6,628.770	24
<i>Pasiva</i>		
Dionička glavnica	2,000.000	—
Ulošci na štednju u tek. računu	411.579	88
Dopisnici — Vjerovnici	2,423.632	76
Privremeni računi — Vjerovnici	11.332	73
Račun dividende	19.785	—
Čisti dobitak	202	87
Polagači	1,762.237	—
Ukupno:	6,628.770	24

Sastavljači tog izvještaja, navodeći da je čista dobit u 1925. godini samo 202 dinara i 87 para, istakli su: »Taj uspjeh, premda neznan, moramo smatrati povoljnim ako računamo da je naš zavod tek u drugoj polovici 1925. g. počeo da normalno djeluje. Rad, koji sada razvijamo, podvrgnut je strogoj ozbiljnosti i razboritosti.«²⁸

²⁴ Država je u to vrijeme bila podijeljena na 33 oblasti. Na čelu svake oblasti stajalo je imenovano (postavljeno) povjerljivo lice, službeno zvano: veliki župan. Dubrovnik je bio sjedište jedne od tih oblasti (zvala se: Dubrovačka oblast).

²⁵ Slobodna riječ br. 2, Dubrovnik 1925, 3.

²⁶ Te je izmjene potvrdio veliki župan Dubrovačke oblasti 7. kolovoza 1925.

²⁷ Pomorska banka, d.d. Sjedište Gruž (Dubrovnik II). Izvještaj i bilanca za poslovnu godinu 1925, Dubrovnik 1926, b.o.s.

²⁸ Isto, b.o.s.

U izvještaju za 1926. godinu dobit je iznosila 20.814,05 dinara. Upravno vijeće je u tom izvještaju naglašavalo da banka nije mogla »razviti svu svoju poslovnu djelatnost«, pored ostalog i zbog toga što još nije uspjela »da od nadležnih vlasti isposluje dozvolu za trgovanje devizama«. ²⁹ Dobit banke u 1927. godini iznosila je 3.135,65 dinara, a u 1928. godini 26.197,99 dinara. Banka se u 1928. godini preselila iz Gruža u Dubrovnik, ponukana potrebom da dođe »u središte trgovačke djelatnosti ovoga kraja«. ³⁰

Dionička glavnica, počev od 1926. godine, povišena je od 2.000.000 na 2.500.000 dinara. Sastojala se od 20.000 dionica (svaka dionica po 125 dinara). ³¹ Čista dobit banke u 1929. godini iznosila je 19.896,65 dinara, a u 1930. godini 39.666,70 dinara. Bile su to početne godine velike ekonomske krize. U izvještaju Upravnog vijeća je obrazlagano da se značajniji poslovni uspjeh, i uza sva nastojanja, nije mogao realizirati, jer i ovi »naši krajevi također moraju da osjećaju težakoće nastale usljed krize, koja je zahvatila i trgovinu i industriju svih zemalja«. Račun razmjere za 1930. godinu sadržavao je slijedeće pokazatelje: ³²

<i>Aktiva</i>	<i>dinara</i>	<i>para</i>
Gotovina u blagajni	143.917	53
Valute	29.827	50
Lisnica	408.780	65
Dopisnici — saldo dužnika	3,120.906	70
Privremeni računi — saldo dužnika	8.452	—
Dužnici za preuzete garancije	124.000	—
Namještaj	25.000	—
Polozi	2,063.936	25
Ukupno:	5,924.823	63
<i>Pasiva</i>		
Društvena glavnica	2,500.000	—
Pričuvna zaklada	85.000	—
Uloži na štednju i u tek. računu	653.369	74
Dopisnici — saldo vjerovnika	396.660	—
Privremeni računi — saldo vjerovnika	35.189	75
Tuđe garancije	124.000	—
Mjenični diskont	4.156	86
Neisplaćena dividenda	10.400	—
Prenos dobitka g. 1929.	10.464	4
Čisti dobitak g. 1930.	41.603	99
Polagači	2,063.939	25
Ukupno:	5,924.823	63

²⁹ Pomorska banka, d.d. Sjedište Dubrovnik II. Izvještaj i bilanca za poslovnu godinu 1926, Dubrovnik 1927, b.o.s.

³⁰ Pomorska banka, d.d. Sjedište Dubrovnik. Izvještaj i bilanca za poslovnu godinu 1928, Dubrovnik 1929, b.o.s.

³¹ HAD, Registri ... (22), br. 9/18.

³² Pomorska banka d.d. Sjedište Dubrovnik. Izvještaj i bilanca za poslovnu godinu 1930, Dubrovnik 1931, b.o.s.

Pređočavamo, nadalje, i račun gubitka i dobitka Pomorske banke d.d. u Dubrovniku za 1930. godinu.³³

<i>Gubitak</i>	<i>dinara</i>	<i>para</i>
Kamate uložaka i tek. računa	80.979	85
Upravni troškovi	303.800	18
Porezi i pristojbe	40.139	30
Otpis namještaja	3.000	—
Čisti dobitak	41.603	99
Ukupno:	469.523	32
<i>Dobitak</i>		
Kamate mjenica	71.590	27
Kamate raznih tek. računa	351.366	64
Providbe	6.899	71
Tečajne razlike	39.666	70
Ukupno:	469.523	32

Tadašnja velika ekonomska kriza pogađala je i ostale novčarske zavode u Dubrovniku, ali su neki od njih — pogotovo oni koji su se nalazili u tješnjoj suradnji sa ovdašnjim nosiocima privrednog života — bolje poslovali od dubrovačke Pomorske banke. Vidljivo je to bilo naročito iz rezultata poslovanja Dubrovačke trgovačke banke i Dubrovačke veresijske banke. Dubrovačka trgovačka banka — sa dioničkom glavnicom od 2,500.000 dinara — ostvarila je u 1930. godini čisti dobitak u iznosu od 658.279,51 dinara,³⁴ a Dubrovačka veresijska banka — sa dioničkom glavnicom 2,000.000 dinara — imala je u toj, 1930. godini čisti dobitak od 152.809,08 dinara.³⁵

Poslovni neuspjesi koji su pratili Pomorsku banku u Dubrovniku, osobito tokom 1931. godine, naveli su njene dioničare da na glavnoj skupštini, održanoj 28. svibnja 1932, donesu odluku da se pristupi likvidaciji te banke. Za likvidatore su, istom odlukom, bili postavljeni: dr Zvonimir Stojković i Giuliano Razafura.³⁶ Javnost je bila obaviještena da su takvu odluku uvjetovale postojeće »teškoće privredne i financijske prilike«.³⁷

Na našem je primorju između dva svjetska rata bila još jedna specijalizirana, pomorska banka. Bila je to: Banka za pomorstvo, osnovana 1920. u Bakru, koja se zatim preselila u Sušak. Nakon početnih poslovnih uspjeha ta je banka sve više zapadala u teškoće, zbog kojih je i ona morala biti likvidirana.³⁸ Likvidacija Pomorske banke d.d. u Dubrovniku dovršena je početkom 1937, te je ova banka, 14. lipnja 1937, brisana iz trgovačkog registra.³⁹

³³ Isto, b.o.s.

³⁴ Dubrovačka trgovačka banka u Dubrovniku, XXIX godište. Poslovni izvještaj za 1930. godinu, Dubrovnik 1931, b.o.s.

³⁵ Dubrovačka veresijska banka u Dubrovniku. Poslovni izvještaj za 1930. godinu, Dubrovnik 1931, b.o.s.

³⁶ HAD, Registri ... (22), br. 9/38.

³⁷ Narodna svijest (Dubrovnik) br. 23/1932, 3.

³⁸ Ivo Šišević, Pomorski novčani zavodi u svijetu i kod nas, Naše more br. 6, Dubrovnik 1980, 262.

³⁹ HAD, Registri ... (22), br. 9/39.

Povijest dubrovačke Pomorske banke obuhvaća, dakle, dva razdoblja: prvo, poslovno (1919—1932) i drugo, likvidacijsko (1932—1937). Među dubrovačkim novčarskim zavodima, kao i među onodobnim novčarskim zavodima na našem primorju i u našoj zemlji uopće, ova je banka imala svoje mjesto i ulogu koje nije iskoristila na način kako je mogla. U jakoj međubankovnoj poslovnoj konkurenciji, te u snažnim privrednim i društvenim krizama koje su vladale, njeno poslovno rukovodstvo nije umjelo da joj prokrči uspješnije putove rada i razvoja. Ova je banka za cijelo vrijeme svoga postojanja bila i ostala bez poslovno razgranatije povezanosti s pomorskim, trgovačkim i turističko-ugostiteljskim tvrtkama. Ta nedovoljna suradnička povezanost uvjetovala je i njene poslovne neuspjehe i njen slom.

Ivo Perić

MARITIME BANK IN DUBROVNIK

(Reasons for foundation, affairs and liquidation)

Summary

The Maritime Bank was founded in Dubrovnik in 1919 among many other new business firms. In the year of its foundation 500.000 crowns were the original stock. In 1922 it mounted up to 6.000.000 crowns. As that was the year when Austrian crowns were replaced by Yugoslav dinars (exchange rate 4 crowns to 1 dinar) the capital total was 1.500.000 dinars. Due to the rise of the share capital (20.000 shares, each share à 125 dinars) it reached its highest and final sum of 2.500.000 dinars in 1926. Strong bank competition, economic and social crisis in the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenians and especially the 1926 worldwide depression affected the welfare of the Maritime Bank. Its management was helpless and in 1932 its shareholders decided to liquidate it. The process itself lasted till 1937. At the same time another maritime bank existed in the country Bakar and later in Sušak, but was liquidated for the same reasons.